

OPINIE

Europa keek decennialang naar de Verenigde Staten voor zijn veiligheid. Maar in de toekomst lijkt het toenemend op zichzelf aangewezen te zullen zijn. Hoe moeten de Europese landen samenwerken op defensiegebied?

ROB BOUDEWIJN

Bijna vier maanden na het aantreden van president Trump is het duidelijk dat Europa voor haar veiligheid niet meer automatisch kan rekenen op de Verenigde Staten.

Traditiegetrouw was de NAVO altijd de Europese veiligheidsparaplu, maar Trump heeft duidelijk gemaakt dat landen die niet voldoen aan de financiële 2 procent-norm niet op Amerikaanse steun hoeven te rekenen en dat militaire steun aan Oekraïne niet meer vanzelfsprekend is. Voeg hierbij de dreiging dat Amerikaanse militairen uit Europa worden teruggetrokken, terwijl Amerika tegelijkertijd de banden met Moskou aanhaalt: het maakt duidelijk dat Europa voor zijn veiligheid in toenemende mate op zichzelf is teruggeworpen.

De reflex is dat de discussie over Europese defensiesamenwerking in een stroomversnelling is geraakt met voorstellen voor ambitieuze herbewapeningsplannen. In deze discussie figureert met grote regelmaat de term ‘Europees leger’ dat er echter niet gaat komen. Dit onterechte frame bouwt voort op een discussie die even oud is als het Europees integratieproject zelf.

Al in het begin van de jaren vijftig lagen er plannen op tafel om tot een Europese Defensie Gemeenschap (EDG) te komen. De zes *founding fathers* van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal voorzagen een gezamenlijk leger als eerste stap naar een Europese politieke gemeenschap.

Het verdrag voor de oprichting van de EDG was reeds door vijf van de zes oprichters geratificeerd, toen het Franse parlement weigerde te tekenen, met als argument dat het ondenkbaar was om de soevereiniteit over het Franse leger op te geven. Deze weigering werd mede ingegeven door het feit dat een acute communistische wereldoverheersing minder waarschijnlijk was geworden door het overlijden van Stalin en de wapenstilstand tussen Noord- en Zuid-Korea.

Deze twee ontwikkelingen tekenen de kern van het debat over een Europees leger. De soevereiniteit over het geweldsmonopolie van de nationale overheid, alsmede het feit dat ‘Europa’ alleen in beweging komt, of juist niet, door externe dreigingen. In het verleden waren dit bijvoorbeeld de aanslagen van ‘9/11’, de financiële crisis, de asi-

‘Defensiesamenwerking dient de Europese veiligheidsbelangen te schragen in plaats van louter verdediging van het eigen nationale grondgebied.’ FOTO: AFP

Europese mentaliteit als garantie voor veiligheid

en migratiecrisis en dit jaar dus de veiligheids- en handelscrisis. Het zijn precies deze twee elementen die bijna tachtig jaar later nog steeds de discussie over meer politiek-militaire samenwerking domineren.

Deze discussie speelt totaal niet met betrekking tot economische integratie. De creatie van een interne markt door het afschaffen van onderlinge handelsbarrières en de wederzijdse erkenning van diensten en producten is een immens succes gebleken. Brexit heeft duidelijk geïllustreerd dat een grotere afzetmarkt tot economische (schaal)voordelen heeft geleid voor alle lidstaten.

Politiek-militaire integratie ligt schijnbaar veel gevoeliger met als resultaat dat dit pas weer op de (politieke) agenda kwam te staan met het Verdrag van Maastricht (1993), waarbij de lidstaten samenwerking op het terrein van buitenlands- en veiligheidsbeleid in het leven riepen.

Echter, deze samenwerking was en is puur intergouvernementeel, waarbij de lidstaten unaniem tot besluitvorming dienen te komen en ‘Europa’ geen rol speelt. Wederom speelde daarbij de vraag over soevereiniteitsoverdracht een cruciale rol: wie heeft uiteindelijk de zeggingskracht over de inzet van de eigen militairen en politie?

Ook de verschillende historische-politieke prioriteiten van de lidsta-

ten vormden een belemmering om het nationale geweldsmonopolie op te geven. Het uiteenvallen van Joegoslavië met de daarop volgende Balkanoorlogen vormde een externe impuls voor de poging om tot meer militair-politieke samenwerking te komen in Europa. Zonder succes overigens, net als de daarop volgende internationale crisissen, met als meest recente voorbeeld de oorlog in Oekraïne, waar diverse Europese initiatieven telkens door een Hongaars veto worden getroffen.

Deze oorlog op het Europees continent, gecombineerd met de onzekerheid over de veiligheidspaplu van de NAVO, heeft dus tot een nieuwe impuls geleid in het debat over de militair-politieke samenwerking in Europa. Door de wens om een sterkere geopolitieke speler te worden op het wereldtoneel, duikt de onterechte term ‘Europees leger’ te pas en te onpas op in het debat.

Dat leger komt er echter niet. De Commissie, als ‘Europese regering’, zou het initiatief moeten nemen over de inzet van een leger, maar heeft geen bevoegdheden op defensie-terrein. Verantwoording zou dan moeten worden afgelegd aan het Europees Parlement, dat echter geen zeggingskracht heeft over buitenlands- en veiligheidsbeleid.

Het belangrijkste obstakel blijft echter de nationale soevereiniteit. Zou het Nederlandse leger ingezet

kunnen worden om de belangen in een voormalige Franse kolonie te helpen beschermen? Duidelijk een brug te ver.

De sleutel om de huidige veiligheidsdreigingen succesvol te pareren lijkt te liggen in meer samenwerking in Europa. Het instrument van permanent gestructureerde samenwerking (PESCO) heeft hier een bescheiden begin mee gemaakt, door bijvoorbeeld het vereenvoudigen van grensoverschrijdend militair transport, maar dit is slechts een pril begin en zeker geen aanzet tot een geloofwaardige afschrikkingsdoctrine.

Politiek-militaire integratie ligt schijnbaar veel gevoeliger

Dit vraagt om veel meer initiatieven, zoals bijvoorbeeld het standaardiseren van wapens- en communicatiesystemen, het gezamenlijk ontwikkelen van nieuw defensiemateriaal, Europees aanbesteden, gezamenlijk oefenen en meer samenwerking tussen de verschillende hoofdkwartieren. Maar ook taakspecialisatie. Frankrijk en Zweden produceren uitstekende straaljagers en de Duitse Leopard-tank is onovertroffen. En

voor Nederland, met zijn uitmuntende technische sector, zou een rol weggelegd kunnen zijn bij de ontwikkeling van een alternatief voor de Amerikaanse Patriot-raket. De Europese lidstaten kunnen en moeten meer gezamenlijk optrekken om van deze expertise en synergievoordelen te profiteren.

Het besef hiertoe lijkt door te dringen, maar de benodigde initiatieven komen slechts moeizaam van de grond. Nationale politici en beleidsmakers dienen daarom Europees te leren denken. Defensiesamenwerking dient de Europese veiligheidsbelangen te schragen in plaats van louter verdediging van het eigen nationale grondgebied. Oekraïne en de nieuwe globale wereldorde leert dat de Europese normen en waarden op het spel staan. Tóch regeert nog altijd de nationale reflex.

Bij de aanbesteding voor nieuwe onderzeeërs speelde de Nederlandse werkgelegenheid een dominante rol en meer recent zou een hoger defensiebudget een zegen zijn voor de Nederlandse drone-industrie. De politieke reflex op de verhoging van het defensiebudget was: ‘dat is goed voor de Nederlandse én Europese veiligheid’. Zou dit niet beter ‘is goed voor de Europese veiligheid’ moeten zijn als de Europeanisering van het defensiebeleid werkelijk serieus wordt genomen?

Het prefereren van nationale belangen staat een werkelijke Europese taakspecialisatie en een geloofwaardige defensiesamenwerking in de weg. De economische integratie van Europa is een succesverhaal, waarom zou dit niet kunnen gelden voor de militair-politieke samenwerking?

Rob Boudewijn is docent/onderzoeker European Studies, Thorbecke Academie en directeur training bij het Europa-instituut.nl